

השאלת ספר תורה וקריאה בו: כל מה שאת צריכה לדעת

מאת שלומית פיאמנטה

לקריאת התורה בציבור יש שורשים עמוקים וקדומים, כחלק חשוב של שימור הקשר בין עם ישראל לתורתו. עיקר המצווה הוא השמיעה וההקשבה הציבורית לקריאה מתוך הספר. מה מקומן של נשים במצווה זו? את השאלה הזו יש לחלק לשני חלקים: האם נשים חייבות בקריאת התורה, והאם הן יכולות מבחינת ההלכה לקרוא בתורה.

מבחינת חיוב נשים בקריאת התורה, קיימת מחלוקת: מצד אחד, ממספר מקורות עולה שחובת הקריאה בתורה בציבור חלה גם על נשים, למשל במסכת סופרים: "שהנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים" (י"ח, ה') וכך פסקו המגן אברהם והמשנה ברורה - אף כי שניהם ציינו שהנשים של זמנם אינן נוהגות להקפיד על שמיעת קריאת התורה. מצד שני, העמדה לפיה נשים חייבות לשמוע את קריאת התורה אינה פשוטה: הרי נשים פטורות מחלק ממצוות עשה שהזמן גרמן, ונראה שקריאת התורה עונה להגדרה זו. גם חיובן של הנשים במצוות לימוד תורה הוא חלקי, והרי חובת לימוד תורה היא העומדת ביסוד תקנת קריאת התורה. וכך כתב הר"ן לגבי חובת הקריאה בתורה: "ולא נשים, דכיוון דלאו בני חיובא נינהו".

התפיסה שהתקבלה באופן מסורתי היא תפיסה זו: נשים פטורות מתקנת הקריאה בתורה.

כעת לשאלה השנייה: האם נשים יכולות לקרוא בתורה? נעיר כאן ששתי השאלות קשורות זו לזו: אם נשים פטורות מקריאת התורה בציבור, אז אינן יכולות להוציא את החייבים בה ידי חובתן - ואז קריאתן בתורה בציבור ואמירת הברכות יהוו בעיה. יחד עם זאת, ההגדרה המקובלת תופסת את תקנת קריאת התורה לא כחיוב אישי על כל אחד ואחד אלא כחובה ציבורית כללית, ואז בעיה זו אינה קיימת. אפשרות נוספת שהועלתה בראשונים היא שהאמירה "נשים עולות למנין שבעה" כוונתה שנשים יעלו בעליות האמצעיות ולא בראשונה ובאחרונה, שהן המשמעותיות יותר מבחינת הוצאת הרבים ידי חובה בברכותיהן.

” הכל עולין למנין שבעה, ואפילו קטן ואפילו אשה ”

אז האם אשה יכולה, מבחינת ההלכה, לקרוא בתורה בציבור? במסכת מגילה מובאת ברייתא ידועה: "הכל עולין למנין שבעה, ואפילו קטן ואפילו אשה. אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד צבור". מברייתא זו עולה שאשה יכולה לקרוא בתורה בציבור והחיוב תקף לגביה, אבל כבוד הציבור מונע זאת ממנה. גם השו"ע פסק: "הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה".

חשוב לציין כי כבוד הציבור הוא מושג שיכול להדחות מפני מצבי צורך שונים שהובאו במספר מקומות בפוסקים. הרב פרופ' דניאל שפרבר הראה כי למול השיקול ההלכתי של "כבוד הציבור" קיים שיקול מקביל, "כבוד הבריות", שמהותו הימנעות ממצב בו ההלכה תגרום צער והשפלה לאדם. כבוד הבריות יכול לדחות את שיקול כבוד הציבור, ולדברי הרב שפרבר זהו המצב במציאות בה נשים לומדות תורה וחפצות לקרוא בתורה כחלק ממחויבות לעבודת ה'. ניתן אם כן לסכם את שני חלקי השאלה בה פתחנו: האם נשים חייבות בקריאת התורה? ראינו שהיו דעות כאלה, אך לפי רוב הדעות אינן חייבות. האם הן יכולות מבחינת ההלכה לקרוא בתורה? ראינו כי לפי מקורות מרכזיים מהמשנה והלכה, נשים יכולות לקרוא בתורה - עם הסתייגות של "כבוד הציבור".

"כל הטמאים מותרים בתורה"

לפני שנעבור לפרטים המעשיים, יש להתייחס לשתי אמונות שרווחו בציבור אולם אינן מבוססות מבחינה הלכתית: האחת היא האמונה כי אסור לנשים נידות לקרוא בתורה או לגעת בספר; והשנייה כי יש בעיה של "קול באישה" כאשר גברים שומעים אישה קוראת בתורה.

לפי ההלכה, אין איסור על נידה לגעת בספר תורה ולקרוא בו לפי הכלל "שאין דברי תורה מקבלים טומאה". הרמ"א ציין שהיו שאסרו זאת, אולם הלכה לא כמותם; יחד עם זאת, הוא מעיד על נשים בנות זמנו שנוהגות להימנע מקריבה לספר תורה בימי המחזור שלהן. עדויות לנוהג כזה או נוהגים דומים נוכל למצוא גם בכתבי פוסקים ספרדים, אולם אלו מנהגים שלא נפסקו להלכה מחייבת.

גם בעיית "קול באישה" אינה קיימת. אין אף פסק הלכה לפיו קריאת אשה בתורה עלולה להיחשב ל"קול באישה". העובדה שהמשנה שסייגה את יכולת הנשים לקרוא בתורה השתמשה בטיעון של "כבוד הציבור" מעידה שאין בעיות נוספות מעבר לכבוד הציבור. גם התלמוד לא מעלה בעיה של "קול באישה" לגבי קריאה בתורה, וכן לא הראשונים והאחרונים. לפי הרב עובדיה יוסף, הסיבה היא שבמקום "אימתא דשכינה", כלומר בעת תפילה, אין חשש ל"קול באישה".

כך תעשי זאת נכון

לאשה החפצה לקרוא בתורה יש שתי אפשרויות, ששתיהן הפכו מקובלות כיום:

אפשרות ראשונה, עלייה לתורה במניין המהווה ציבור מבחינה הלכתית, במצב בו הציבור אינו מגדיר את קריאתה כסותרת את כבודו. קיימים כיום מניינים רבים כאלה, המתנהלים בהקפדה הלכתית ומתכבדים בשותפות הנשים.

קריאה בתורה במניין משתף

אישה שקוראת בתורה בציבור בו קיים מניין הלכתי, עולה לתורה באופן זהה לעליית האנשים. לאחר שהיא מזהה את נקודת תחילת העלייה שלה בספר התורה ומנשקת את הגויל באמצעות בד, היא פותחת באמירת "ברכו את ה' המבורך". הקהל עונה לה: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד", היא חוזרת על קריאת הקהל וממשיכה בברכת התורה: "ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, ברוך אתה ה', נותן התורה" וקוראת את העלייה. בסיום הקריאה מברכת העולה: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, ברוך אתה ה', נותן התורה", והגבאיות תברך אותה. העולה נשארת ליד הספר עד סוף העלייה הבאה.

יש לציין שהעולה בעלייתה מקיימת את המצווה הציבורית, והקהל תלוי בה. לכן, עליה לקרוא ממש את מילות העלייה שלה מתוך הספר, וגם כאשר יש קוראת שקוראת את העלייה, והעולה תלחש איתה את המילים.

קריאה בתורה בקבוצת נשים

אפשרות שנייה הקיימת במקומות רבים היא קריאה בתורה בקבוצת נשים ללא גברים. אופציה זו מאפשרת לנשים לקרוא בתורה גם בהיעדר מניין הלכתי שמוכן לכך, ומסייעת גם לנשים שהקריאה בפני גברים מביכה עבורן; אולם יש לה גם חיסרון ברור - התכנסות של נשים אינה נחשבת מניין מבחינה הלכתית.

השלכות עובדה זו הן שלא ניתן לומר "ברכו" בעלייה לתורה בקבוצת נשים, וישנן מחלוקות לגבי האפשרות לומר את ברכות העלייה לתורה. כיוון שהמציאות בה נשים קוראות בתורה כ"קהל לעצמן" היא חדשה, טרם התבססה פסיקה מספקת בנושא. יש מקומות בהם נוהגות הנשים לברך לפני הקריאה את ברכת "אשר בחר בנו" ויש מקומות בהם נמנעות מכך מחשש לברכה לבטלה. במקומות רבים תיקנו המתפללות נוסחים חלופיים לאמירה לפני ואחרי העלייה לתורה בקבוצת נשים.

שמירה על כבוד הספר

"ספר כשר - נוהגין בו קדושה יתירה וכבוד גדול". אחסון הספר יהיה בתוך ארון סגור שמונח על הגבהה של עשרה טפחים ולא על הרצפה. אם אין ארון - יש להקפיד שהספר יהיה עטוף כל העת בבד נוסף על גבי המעיל (וכמובן גם לשמור היטב מפני גניבות או פגיעות). בהגיע זמן הוצאת הספר, נהוג שהקהל נעמד עם פתיחת הארון (או הסרת הבד המכסה), ומי שרוצה בכך ניגשת לנשק את מעיל הספר או מלווה אותו בהליכה עד להנחתו על הבמה. אין לשבת בשעה שהספר עובר, אלא רק כאשר הונח על הבמה המוגבהת לפחות עשרה טפחים. הקראה תיעשה בפרישת הספר על הבמה, בלי לגעת בגוויל עצמו, אלא באמצעות מטפחת. ב"עצי החיים" אין בעיה לגעת. בנוכחות ספר התורה ובזמן הקריאה יש להקפיד על התנהגות מכובדת, להתנהג בכבוד ראש, ולהמנע מהתנהגויות כגון יריקה או גילוי ערוה. על הספר להיות סגור ומכוסה כל הזמן, מלבד כאשר ממש קוראות בו או מגבירות אותו להראות לקהל. במידה וצריך לקרוא שתי פרשיות - כגון בשבת ראש חודש וכדומה - עדיף במידת האפשר להביא מראש שני ספרים מאשר לגלול את הספר מפרשיה לפרשיה כשהקהל ממתין.

איך מביאות את הספר

כבודו וקדושתו של ספר תורה מחייבים שיטולטל מעט ככל האפשר, ובמצב הרצוי מקומו הוא קבוע והרוצים לקרוא בו באים אליו. אולם, במציאות בה לקבוצה הרוצה לקרוא אין ספר קבוע, הפתרון הוא לייצר מצב "קבוע למחצה" - להשהות את הספר לפרק זמן משמעותי במקום בו קוראים. פרק זמן זה נקבע להלכה כשלושה ימים, כלומר שני לילות ומעט מן היום שלפניהם והיום שאחריהם. בימים האלה הספר צריך להיות בתוך ארון מכובד ושמור היטב.

את העברת הספר עושים במידת האפשר בליווי של יותר מאדם אחד, ואם מסיעים אותו במכונית רצוי שהמלווה תחזיק את הספר בדרך. אם אין אפשרות כזו, מניחים את הספר עטוף בבד על אחד המושבים, ורק אם אין אפשרות גם לכך - עוטפים אותו היטב ומניחים בתא המטען. בהליכה בדרך, מי שרואה את הספר צריך לעמוד לכבודו. רצוי לקחת את הספר כשהוא עטוף בבד מעל המעיל.